

Medzinárodná konferencia

PRESUMPTION TO RESPONSIBILITY // ODVAHA K ZODPOVEDNOSTI

Museums and contested history. Saying the unspeakable in museums // Ako vyjadriť nevyсловiteľné? Múzeá a tragické dejiny 20. storočia

Organizátori: ICOM Česko, ICOM Rakúsko, ICOM Slovensko

Miesto konania: Česká republika, Moravská galerie v Brne

22.–25.11.2017

Úvodná glosa

Poslaním predmetov, ktoré sú v starostlivosti múzeí, je dokumentovať naše kultúrne i politické dedičstvo. Predmety vyberané kurátormi múzeí samé osebe vypovedajú o našej schopnosti objektívne dokumentovať históriu. Ale história je často vnímaná rôzne, pretože je živým nástrojom. Vymedzuje identitu ľudí a každý jednotlivec presne vymedzuje sám seba prostredníctvom dôležitých a zásadných historických udalostí. To, ako múzeá vystavujú a popisujú kontroverzné dejiny a traumatické spomienky ukazuje, či a ako sme schopní interpretovať udalosti, na ktoré daná spoločnosť nie je práve pyšná a dokonca by ich najradšej vymazala zo svojej histórie. Múzeá tak majú príležitosť poskytovať rôzne pohľady a primäť svojich návštevníkov, aby uvažovali nad rámec svojich vlastných skúseností. K najobľúbenejším múzejným výstavám patria tie, ktoré mapujú záznamy o historických udalostiach, ktoré návštevníci zažili sami alebo prostredníctvom svojej rodiny, rodičov alebo prarodičov, a sú teda schopní vytvoriť si svoje osobné a emočné väzby. Ako teda môžu múzeá vystavovať individuálne prežitú dejiny?

Tieto otázky sú o to naliehavšie, že je to práve 20. storočie, ktoré je našou prežitou minulosťou, tým obdobím, ktoré bolo jedným z najkomplikovanejších a najtragickejších v celej histórii ľudstva, keď udalosti pod taktovkou totalitných režimov podliehali interpretačným zvratom. Okrem artefaktov z 1. a 2. svetovej vojny sa stávajú predmetom muzealizácie tiež také, ktoré súvisia s migráciou a (vynúteným) exilom alebo s históriou politických režimov vo východnej Európe v druhej polovici storočia.

Nadchádzajúca konferencia bude zameraná na interpretačné prístupy dnešných múzejných profesionálov práve k tým obdobiach, ktoré verejnosť z rôznych dôvodov vníma negatívne či „skôr negatívne“ alebo kontroverzne. Múzejné exponáty sú samy osebe veľmi nemilosrdné. Sú tým, čím sú; ani tisíce slov nám nepomôže zmeniť ich podstatu. Pokiaľ ich nezničíme, budú stále pevným stavebným kameňom, na ktorom môžeme budovať spoločnosť a zlepšovať jej kvalitu. Finančná kríza nám môže cez noc zmeniť život, politická situácia sa môže zmeniť rýchlejšie, než sme si vôbec ochotní pripustiť. Kultúrne dedičstvo však ostáva nemenné. Môžeme sa spoľahnúť na jeho stabilitu v akejkolvek kríze, v ktorej sa ocitneme.

Inštrumentalizácia múzea v politických záujmoch

Národné múzeá a definícia identity národa, Múzeá dokumentujúce robotnícke hnutia

Idea národného múzea je spojená s formovaním európskych spoločností v 19. storočí ako etnicky či politicky homogénnych celkov (v závislosti od stredoeurópskej či anglo-saskej tradície). Kým národné múzeá svoje zbierky prezentovali ako „výkladné skrine“ veľkolepej minulosti týchto spoločností, s dôrazom na ich pokrok a výnimočnosť, po 2. svetovej vojne dostala táto paradigma vážne trhliny. Skúsenosť holokaustu a odboja proti nacizmu vyvolala potrebu zbierať a prezentovať taktiež zbierkové predmety spojené s vojnou, genocídou a utrpením – či už jednotlivcov alebo celých komunít. Na druhej strane, povojnové prevraty v strednej a východnej Európe podnietili vznik ideologicky motivovaných múzeí – napr. robotníckeho hnutia, ktoré plnili politické – v podstate propagandistické objednávky vládnucej strany. Do akej miery je teda koncept národného múzea opodstatnený ešte v 21. storočí? Zodpovedá vo svojej podstate ešte stále dynamicky sa meniacim európskym spoločnostiam? Akým spôsobom – a akými dokumentmi a zbierkovými predmetmi vysvetľovať manipulácie totalitných režimov?

Múzeá ako dejiská pamäte a zmierenia

Úloha múzeí sa mení: múzeá sú vnímané nielen ako strážcovia hmotnej kultúry, ako archivári alebo interpreti historických udalostí, ale čoraz viac ako dynamické hybné sily kultúrneho rozvoja. Moderné múzeá by mali byť styčnou plochou medzi výkladom histórie a aktuálnymi otázkami, ktoré sa vzťahujú na rýchlo sa meniaci svet rôznych vývojov a kríz – od migrácie po trvalo udržateľný rozvoj. Múzeá sú prirodzene dejiskami pamäte – ale ako dokážeme posúdiť, ktorý príbeh sa práve rozpráva? Ako absorbujeme v našich výstavách rôzne názory od individuálnych skúseností až po vedecké prednášky? Ako môžu múzeá prispievať k definícii, k prehĺbeniu poznania a propagovaniu pochopenia histórie? Ako môžu múzeá vplývať na podporu zmierenia, tolerancie a humanizmu? A ako môžu sprostredkovať tieto hodnoty svojim návštevníkom?

Pripomínanie ľudskosti, pamätníky genocíd, obetí teroru, vojenské pamätníky a národné monumenty

Po trpkkej skúsenosti so zničujúcim vplyvom 2. svetovej vojny a shoah šiestich miliónov Židov, zavraždených nacistickým režimom, po úteku a odsune miliónov Nemcov z východnej časti územia bývalého nacistického Nemecka po roku 1945, po dôsledkoch obdobia tzv. studenej vojny, keď sa v západných demokraciách a východných komunistických režimoch presadili úplne odlišné vnímania histórie, hrajú miesta pamäte a pamätníky dôležitú úlohu v pestovaní dialógu o mieri a v snahe o zmierenie v mnohých európskych krajinách. Ako môžu historické a súčasné pamätníky pripomínať príbehy väzenia, násilie a utrpenie? Ako pamätníky u rôznych etnických či sociálnych skupín symbolizujú odlišné nazeranie rovnakých udalostí a príbehov?

Aké sú súčasné stratégie v „uchovávaní pamäte“?

Osud múzeí slávnych ľudí. Oslavovať, reflektovať alebo zabúdať?

Sínusoida politických dejín sa v múzejníctve najviac prejavuje v oblasti budovania a spravovania pamätných siení a múzeí významných osobností. Rodné domy, napr. Adolfa Hitlera v Braunau, Klementa Gottwalda v Dědiciach, Josefa Hoffmana v Brtnici alebo Jana Palacha vo Všetatoch zažili obdobie obrovskej slávy ale aj doby popretia ich existencie. Je však možné zabudnúť? Ako by sa mali predstavovať verejnosti? Mali by múzeá budovať nových hrdinov?

Je možné nepodľahnúť sentimentu?

Prezentácia kultúrneho života v krajinách bývalého socialistického bloku sa v posledných rokoch stala fenoménom. Výstavy na túto tému patria k najnavštevovanejším. Avšak samy osebe môžu skrývať riziko zavádzajúcej interpretácie, pretože sú často ovplyvnené nostalgiou a socializmus prezentujú akoby sen. Obzvlášť dizajn či životný štýl sú vystavované bez sociálno-politického kontextu ich vzniku. Jedným zo základných problémov je aj aktualizčný pojem "retro", ktorý sa v súvislosti s prezentovaním tohto obdobia skloňuje najčastejšie.

Sociálne témy a antropológia. Vystavovanie kontroverzných tém: smrť, zbrane, deštrukcia, zneužitie, novodobé otroctvo, exil

Tragické dejiny 20. storočia ostanú v rámci múzejných zbierok a výstavných prezentácií periódou, ktorá je spojená s násilím, utlačovaním celých skupín obyvateľstva, vynútenou migráciou a – smrťou. Budovanie zbierkových fondov sa teda nemôže vyhnúť zhromažďovaniu – a expozícii – vizuálne kontroverzných, pre vnímanie dnešným človekom priamo neprijateľných predmetov, ako napr. filmov či fotografií popráv, zbraní a prostriedkov mučenia či zabíjania, alebo priamo ľudských pozostatkov. Do akej miery je však odôvodnená prezentácia takýchto materiálov? Treba v tomto zmysle rozlišovať medzi kostrou objavenou v rámci archeologického výskumu na stredovekej lokalite a nálezom tela mŕtveho vojaka z 1. svetovej vojny? Alebo treba prístup k prezentácii ľudských pozostatkov podriadiť jednej šablóne. Ako pri nej rozlišovať na základe veku alebo náboženského vyznania návštevníkov?

Muzealizácia múzeí. Múzeum ako dokumentačné a vedecké centrum

Existujú v múzeách hranice prijateľnosti? Máme si vychutnávať krásu objektov, ktoré vlastne vedia nás? Vidieť ich ako príbehy ich tvorcov? A čo príbehy predmetov? Do ktorého múzeá a ako sa tam dostanú? Dokonca aj najvzácnejšie a najúžasnejšie zbierkové predmety rozprávajú príbehy jedincov, ktorí ich kedysi vlastnili. Je to často príbeh o nespravodlivosti, despotizme mocných, ignorancii a snahe úradníkov o „normalizáciu“. Provenienčný výskum ako neoddeliteľná súčasť riadenia múzeí bol zanedbávaný po mnoho rokov. Situácia sa zmenila najmä v posledných desaťročiach. Príbehy predmetov sú zmiešané s príbehmi ľudí. Rozprávanie sa stalo predmetom výskumu a dokumentácie múzejných zbierok. Niekedy sa múzeá stávajú nositeľmi historickej spravodlivosti alebo nápravy majetkových nepravostí.

TERMÍNY

30. júna 2017: uzávierka písomných žiadostí

Júl: oznámenie o prijatí / neprijatí príspevku

22. – 25. november 2017: konferencia

PÍ SOMNÉ PODANIE NÁVRHOV

Žiadame o písomné predloženie nasledujúceho:

- **prednášky o výskumoch** (20-minútové príspevky o aktuálnom / nedávnom výskume alebo teoretické otázky)

- **krátke referáty** (5-minútové „statements“, vysvetlenie daného problému, rozbeh diskusie)

Po každej prednáške alebo referáte nasleduje diskusia (spravidla 10-minútová). Tretí deň bude zakončený panelovou diskusiou

Písomné predloženie návrhov online na:

<http://network.icom.museum/icom-czech/konference/odvaha-k-zodpovednosti/>

Všetky prednášky posúdi odborný tím ICOMu Česko, ICOMu Slovensko a ICOMu Rakúsko a hostiteľských partnerov. Prednášky sa budú vyberať podľa nasledujúcich kritérií:

- Prednáška musí uchopiť témy konferencie zahrnuté v tomto „call for papers“

- Prednáška je doručená v danom formáte a čase

Výberový tím si vyhradzuje právo navrhnúť alternatívne formáty návrhov (prednáška / prezentácia). Rozhodnutie výberového tímu je konečné.

Otázky: icom@mzm.cz; icom.slovensko@gmail.com

KONFERENCIA BUDE:

- **medzinárodná**: vyzývame & vítame účastníkov z celého sveta, aby sa s nami podelili o myšlienky a problémy z danej oblasti;

- **nezaujatá**, otvorená: vítame nové prístupy a nápady;

- **čestná**: ceníme si prezentácie i materiály, ktoré otvorene hovoria o sklamaniach, aj úspechoch. Vítame kritickú, ale korektnú diskusiu;

- **čas**: veľmi dôležitý je čas; prosíme, venujte pozornosť dĺžke Vašej prednášky alebo referátu, resp. príspevku v diskusii. Predsedajúci sekcie je oprávnený ukončiť všetky príspevky, ktoré prekročia daný časový limit;

- **preložená**: tlmočenie bude zaistené v českom/slovenskom/anglickom/nemeckom jazyku. Prosím, hovorte pomaly a ponechajte tlmočníkom dostatočný priestor pre riadny preklad.

Prosíme o zaslanie prezentácie (powerpoint alebo pdf) 10 dní pred zahájením konferencie.

Obrázky vybavte popiskami pre lepšie porozumenie vizuálnemu materiálu. Zasláním

príspevku dávate organizátorovi súhlas k archivácii a online publikovaniu Vašej prezentácie.

MIESTO KONANIA

Brno je druhé největší město v České republice. V 19. století se mu hovorilo předměstí Vídně. Mnohé budovy v Brně byly postaveny podle návrhů architektů vídeňské Ringstrasse. Do roku 1945 se Brnu též hovorilo město dvou národností – Čechů a Němců. Narodili se tam a žili světově známé osobnosti, např. zakladatel genetiky Gregor Johann Mendel (1822–1884); Ernest Mach (1838–1916), „praotec“ Einsteinovy Teorie relativity; Adolf Loos (1870–1936), architekt a teoretik moderní architektury; spisovatel Robert Musil (1870–1936); Jan Jelínek (1926–2004), prezident Československého ICOM-u v letech 1971–1977; a muzeolog Zdeněk Z. Stránský (1926–2016).

V Brně se nachází nejstarší muzejná budova v České republice, kterou spravuje Moravská galerie. Slavná Vila Tugendhat, kterou navrhl Ludwig Mies van der Rohe v letech 1928–1930 je od roku 2001 na seznamu Světového kulturního dědictví UNESCO. V roce 1928 bylo v Brně založeno slavné výstaviště. Během komunistické éry bylo město výkladnou skříňou socialismu v Československu.

V 21. století se Brno stalo jedním z prvních měst v České republice, které akceptovalo německé dějiny jako součást své historie. Brno vyhlásilo rok 2015 Rokem smíření a vyjádřilo svou lítost ohledně vysídlení Němců v roce 1945.

Vďaka svojej zemepisnej polohe, čo je na dosah hlavnému mestu Rakúska – Viedni a Slovenska – Bratislave, je mesto ľahko dostupné a teda vhodné pre medzinárodné semináre a konferencie pre kolegyne a kolegov z mnohých zahraničných krajín.